

**MIRISHKOR TUMANI TUPROQLARINING EKOLOGIK
HOLATINI BAHOLASH
(AFTOMOBILCHI FERMER XO‘JALIGI MISOLIDA)**

Choriyeva Charos G‘aybulla qizi

“Ekologiya va atrof muhit muhofazasi”

kafedrası magistranti,

Qarshi davlat texnika universiteti,

O‘zbekiston. Qarshi.sh.

charoschoriyeva956@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis Mirishkor tumani hududida joylashgan “Avtomobilchi” fermer xo‘jaligi yerlarida tuproqlarning ekologik holatini baholashga bag‘ishlangan. Tadqiqot jarayonida tuproqning asosiy ekologik va agrokimyoviy ko‘rsatkichlari, jumladan gumus miqdori, tuproq eritmasining pH darajasi, umumiy va oson eruvchan tuzlar tarkibi, mexanik tarkibi hamda oziqa elementlari bilan ta‘minlanganlik darajasi tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida tuproqlarning hozirgi ekologik holati baholanib, unumdorlikni saqlash va yaxshilashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari hududiy tuproq monitoringini tashkil etish va barqaror qishloq xo‘jaligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: Tuproq ekologiyasi, tuproq unumdorligi, sho‘rlanish, gumus, agrokimyoviy ko‘rsatkichlar, sug‘oriladigan yerlar, Mirishkor tumani, fermer xo‘jaligi.

Abstract: This study is devoted to assessing the ecological condition of soils in the “Avtomobilchi” farm located in Mirishkor district. During the research, the main ecological and agrochemical indicators of soils were analyzed, including humus content, soil solution pH, total and readily soluble salts, mechanical composition, and the level of nutrient availability. Based on

the obtained results, the current ecological condition of the soils was evaluated, and scientifically grounded recommendations aimed at maintaining and improving soil fertility were developed. The research findings are of practical importance for organizing regional soil monitoring and promoting sustainable agricultural development.

Keywords: soil ecology, soil fertility, salinization, humus, agrochemical indicators, irrigated lands, Mirishkor district, farm management

Аннотация: Данное исследование посвящено оценке экологического состояния почв фермерского хозяйства «Автомобилчи», расположенного на территории Миришкорского района. В ходе исследования были проанализированы основные экологические и агрохимические показатели почв, включая содержание гумуса, уровень pH почвенного раствора, общее и легкорастворимое содержание солей, механический состав, а также обеспеченность питательными элементами. На основе полученных результатов дана оценка современного экологического состояния почв и разработаны научно обоснованные рекомендации, направленные на сохранение и повышение их плодородия. Результаты исследования имеют практическое значение для организации регионального мониторинга почв и развития устойчивого сельского хозяйства.

Ключевые слова: экология почв, плодородие почв, засоление, гумус, агрохимические показатели, орошаемые земли, Миришкорский район, фермерское хозяйство

Kirish: Bugungi kunda qishloq xo‘jaligi yerlaridan samarali va barqaror foydalanish, ayniqsa sug‘oriladigan hududlarda tuproq resurslarining ekologik holatini saqlash va yaxshilash muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi sharoitida sug‘oriladigan yerlarning salinatsiya, degradatsiya, eroziya va agrokimyoviy muvozanatning buzilishi kabi ekologik muammolari qishloq xo‘jaligi mahsuldorligiga bevosita salbiy

ta'sir ko'rsatmoqda. Shu nuqtayi nazardan, Mirishkor tumani kabi intensiv dehqonchilik rivojlangan hududlarda tuproqlarning ekologik holatini baholash dolzarb ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mirishkor tumani Qashqadaryo viloyatining sug'oriladigan dehqonchilik hududlaridan biri bo'lib, bu yerda yer-suv resurslaridan uzoq yillar davomida faol foydalanib kelinmoqda. Natijada tuproqning fizik-kimyoviy xossalari o'zgarib, ayrim maydonlarda sho'rlanish, gumus miqdorining kamayishi va ekologik barqarorlikning pasayishi kuzatilmoqda. Ushbu tadqiqot "Avtomobilchi" fermer xo'jaligi misolida Mirishkor tumani tuproqlarining ekologik holatini baholashga qaratilgan bo'lib, olingan natijalar hududiy yer resurslarini boshqarish va ekologik barqaror dehqonchilikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda tuproq ekologiyasi va degradatsiya jarayonlarini baholash masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. O'zbekiston sharoitida sug'oriladigan tuproqlarning sho'rlanishi, agrokimyoviy ko'rsatkichlari va ekologik holati bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda tuproqning gumus miqdori, tuzlar tarkibi va mexanik tarkibi asosiy indikatorlar sifatida e'tirof etilgan.

Xususan, Markaziy Osiyo hududlarida tuproq sho'rlanishining asosiy sabablari sifatida noto'g'ri sug'orish, drenaj tizimlarining yetarli darajada ishlamasligi va yer osti suvlari sathining ko'tarilishi ko'rsatib o'tiladi. Xorijiy adabiyotlarda esa tuproqlarning ekologik holatini baholashda kompleks yondashuv — ya'ni fizik, kimyoviy va biologik ko'rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish zarurligi ta'kidlanadi. Ushbu ilmiy qarashlar tadqiqot metodologiyasini shakllantirishda asos bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqot ishlari Mirishkor tumanida joylashgan "Avtomobilchi" fermer xo'jaligi yer maydonlarida olib borildi. Tuproq namunalari xo'jalikning asosiy ekin maydonlaridan belgilangan metodikaga muvofiq 0–30 sm va 30–50 sm

qatlamlardan olindi. Laboratoriya sharoitida tuproq namunalari ustida quyidagi ko'rsatkichlar bo'yicha tahlillar amalga oshirildi:

- gumus miqdori;
- tuproq eritmasining pH ko'rsatkichi;
- umumiy va oson eruvchan tuzlar miqdori;
- mexanik tarkib;
- oziqa elementlari (azot, fosfor, kaliy) bilan ta'minlanganlik darajasi.

Olingan natijalar amaldagi davlat standartlari va ilmiy adabiyotlarda keltirilgan me'yoriy ko'rsatkichlar bilan taqqoslab tahlil qilindi. Tuproqlarning ekologik holatini baholashda kompleks baholash usuli qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari "Avtomobilchi" fermer xo'jaligi tuproqlarida gumus miqdorining o'rtacha darajada ekanligini, biroq ayrim maydonlarda uning kamayish tendensiyasi mavjudligini ko'rsatdi. Tuproq eritmasining pH ko'rsatkichi asosan neytral va kuchsiz ishqoriy muhitda bo'lib, bu hudud tuproqlariga xos holat hisoblanadi.

Sho'rlanish darajasi tahlili natijasida ayrim maydonlarda oson eruvchan tuzlar miqdorining me'yoriy ko'rsatkichlarga yaqinlashgani aniqlandi. Bu holat kelajakda agrotexnik tadbirlar to'g'ri olib borilmasa, tuproq unumdorligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Mexanik tarkib jihatidan tuproqlar asosan o'rtacha va og'ir qumoq turga mansub bo'lib, sug'oriladigan dehqonchilik uchun nisbatan qulay hisoblanadi.

Oziqa elementlari bilan ta'minlanganlik darajasi bo'yicha fosfor va kaliy yetarli, azot esa ayrim maydonlarda yetishmasligi qayd etildi. Bu esa mineral va organik o'g'itlardan ilmiy asoslangan holda foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa: Olib borilgan tadqiqotlar asosida Mirishkor tumani "Avtomobilchi" fermer xo'jaligi tuproqlarining ekologik holati qoniqarli, biroq barqaror bo'lmagan holatda ekanligi aniqlandi. Tuproq unumdorligini saqlash

va yaxshilash maqsadida shoʻrlanishning oldini olish, gumus miqdorini oshirish hamda agrotexnik tadbirlarni ilmiy asosda amalga oshirish zarur. Tadqiqot natijalari hududiy tuproq monitoringini tashkil etish va ekologik barqaror qishloq xoʻjaligini rivojlantirishda amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17- iyunidagi PF-5742 son «Qishloq xoʻjaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari toʻgʻrisida»gi, 2019-yil 30-oktyabrdagi PF-5863 son «2030 yilgacha boʻlgan davrda Oʻzbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish Konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida»gi Qaror va Farmonlari
2. Abdullaev A.X., M.I.Roʻzmetov. Oʻzbekiston Sugʻoriladigan yerlarining
3. meliorativ holati va ularni yaxshilash. – Toshkent: Universitet 2018. – 84 b. 3.
4. Bobobekov I.N. Sugʻoriladigan tipik boʻz tuproqlarda mineral va organik oʻgʻitlarning harakatchan ogʻir metallar miqdoriga taʼsiri. Yer resurslaridan samarali foydalanish muammolari. Ilmiy-amaliy konf. Materiallari 11-12 sentyabr. Toshkent-2007. B.174-175.
5. Karimov X.N. Antropogen oʻzgarishlarga uchragan sugʻoriladigan tuproqlarning agroekologik holati va ularning unumdorligini oshirish. Doktorlik dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent 2016. - 76 b.
6. Karimov X.N., Risqiyeva X.T. Zarafshon vohasi sugʻoriladigan tuproqlarining ogʻir metallar bilan texnogen ifloslanishi //Oʻzbekiston biologiya jurnali.-2014. №4.-B.51-54
7. Karimov X.N. Fitomeremideatsiya usuli bilan ifloslangan tuproqlarning agroekologik holatini yaxshilash //Oʻzbekiston biologiya jurnali.-2014. №6.B. 54-57

8. Kholikulov Sh.Bobobekov I. Technogene pollution of irrigated gray soils of Zarafshan valley//J.Environmental radioecology and applied ecology. Kazan. 2004. Vol.10-№4.-P.23-29
9. L.Tursunov, R.Bobonorov, A.Vakilov, S.Yusupov. Qashqadaryo havzasi hududi tuproqlari. - Toshkent: «Turon-Iqbol», 2008. - 248 b.